

Д. М. Царенковикладач підготовчого відділення для іноземних громадян
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НЕОБХІДНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА В КУРСІ ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН

Статтю присвячено висвітленню питань, пов'язаних з необхідністю викладання українознавства в курсі доуніверситетської підготовки для іноземних громадян та нагальною потребою популяризації даної дисципліни. Відзначено, що проблема розвитку самого курсу українознавства дає змогу говорити про значні зміни в цій дисципліні. Визначено, що для успішного оволодіння курсом необхідні регулярні заняття по аудіюванню та засвоєнню мови на слух, оскільки все це напряму пов'язано з успішним вивченням українознавства.

Українознавство як дисципліна охоплює багато аспектів як науки так і життя, через що має велике значення в національній українській освіті. Вища освіта України не може обійтися без цього предмету і просто повинна приділяти багато уваги у її вивченні й популяризації серед іноземних громадян, які вирішили навчатися в українських університетах.

Особлива увага викладачів даної дисципліни повинна бути направлена на пробудження почуття гордості за країну навчання, за представників України про яких дізнаються іноземні громадяни, що вирішили отримувати освіту в нашій державі та елементарного отримання естетичної насолоди від вивчення аспектів раніше маловідомої їм культури. Такі позитивні емоції зазвичай з'являються в процесі активного навчання та поглибленого вивчення українознавства (тобто якщо це можливе під час практичних занять, на які відведено у закладах вищої освіти в середньому 30-72 години). Стосовно викладання українознавства для іноземців, то проявляються тенденції у покращенні засвоєння матеріалу, якщо слухач виділяє позалекційний час для самостійного пошуку додаткової інформації, приділяє значну увагу індивідуальному поглибленому вивченню та в ряді випадків вдається до додаткових занять з українознавства. Ці дії покращують опанування іноземцями курсом нової дисципліни та дають змогу застосовувати набуте в реальному житті. Що стосується сучасного аналізу навчального процесу, який опирається на результати чисельних досліджень то незаперечно доведено, що саме позитивна мотивація до навчання, непідробний інтерес до знань, ретельне накопичення фактів і особливо доречне використання набутого дозволяє покращувати результати студіювання. Було також відзначено, що в ряді випадків емоційно забарвлені знання дозволяють прискорити як саме вивчення так і запам'ятовування необхідної інформації. Під час такого засвоєння людина, що навчається отримує додаткові стимули для оволодіння та задіює резерви свого організму у мнемонічній та емоційній сфері.

Ключові слова: українознавство, курс, країнознавство, дисципліна.

Постановка проблеми. З метою зацікавлення українознавством як дисципліною, що вивчається іноземними слухачами в українських закладах вищої освіти та набуття ними знань про нашу державу, культуру, традиції, мову необхідно витратити багато часу та зусиль на всебічне висвітлення цієї дисципліни. Просте накопичення знань, особливо якщо воно йде іншою мовою, не дозволяє студентам опановувати тонкощі розуміння й швидко засвоювати інформацію у вивченні українознавства. Для більш впевненого оволодіння вказаною дисципліною потрібно надавати достатньо часу для аудіювання простих текстів, не зловживаючи складними мовними завданнями чи класичними текстами, адже в курсі доуніверситетської підготовки курс українознавства передбачений в першому семестрі. Оскільки іноземні слухачі володіють українською мовою на елементарному рівні, це практично унеможливує розуміння складних текстів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Починаючи з часу подій Революції Гідності, коли інформаційна пропаганда сусідньої держави почала зачіпати всі без винятку сторони українського життя, виникла нагальна потреба не тільки у самому вивченні іноземними слухачами курсу доуніверситетської підготовки цієї дисципліни, а й її поглиблення. Роботи, які почали виходити особливо після 2017 року загалом охоплюють ряд проблем, які вже вдалося вирішити. Варто згадати роботу Чикайла І. «Українська мова для іноземних студентів. Країнознавство» [1], де велика увага приділяється саме аудіюванню. Його ж робота «Педагогічний аспект адаптації іноземних студентів», опублікована на конференції «Гуманітарна складова у світлі сучасних освітніх парадигм». Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 19–20 квітня 2018 року, м. Харків» [2]. Цій же темі, ознайом-

лення іноземних студентів з українознавством, присвячена і робота Чикайла І. «Адаптація іноземних студентів до нових соціально-академічних умов», що побачила світ в збірнику «Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії» Присвячена 80-річчю доктора філологічних наук, професора Таранця В.Г. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 березня 2018 року, м. Одеса [3].

Що стосується виокремлення українознавства, то наприклад раніше існуюча тенденція об'єднання українознавства з гуманітарними дисциплінами зараз полишена в спокої. Кафедри українознавства існують або окремо або в поєднанні з філософією.

Мета статті. Головною метою запропонованої роботи є спроба показати необхідність вивчення українознавства в курсі доуніверситетської підготовки для іноземців. Велику увагу приділено питанням зв'язку дисципліни з мовними аспектами та тенденціям виділення саме українознавства як з гуманітарних кафедр, так і виокремлення курсу з загального країнознавства, що в своєму розгляді дещо спрощує підхід до вивчення раніше запропонованого питання.

Викладосновного матеріалу. Українознавство сьогодні тісно пов'язане з вивченням України як держави. Однак мало хто задумується над таким аспектом, як існування українознавства поза державними рамками. Адже стараннями українських вчених та філософів ще в далекому ХІХ столітті практично повністю склалася така галузь як українознавство. Багато хто з них на початку ХХ століття голосно заявляв про своє українство. Тим паче, що реалії перших десятиліть ХХ століття призвели до створення суверенної незалежної України, в наукових закладах та навчальних центрах якої українознавство зайняло найпрестижніше місце.

Проголошення Акту про Незалежність від 24 серпня 1991 року знову створило передумови перетворення цієї дисципліни не просто в черговий навчальний предмет, а в цілу галузь, яка давала змогу казати, що це «синтетична наука про Україну і світове українство як геополітична реальність, чітко визначену з погляду природного, культурного, етнічного та інших вимірів як в біосферному так і в цивілізаційному аспектах» [4]. Тобто українознавство вивчає не окремо взятую країну Україна, а всю українську спільноту. Хоч такий підхід дещо спрощує саме бачення українознавства як науки й дещо перетворює її на такий собі трайбалізм, але вже те, що вивчення передбачає ознайомлення з цілим пластом інформації, залученням спеціальних знань не просто розширює кругозір але й дозволяє краще зрозуміти ряд східноєвропейських подій, загальноєвропейських та й світових взагалі. Українство зараз охоплює вивчення таких дисциплін як природознавство,

державна і право, природознавство і географія, українська художня культура, українська мова і література та українська історія.

Кожен з цих предметів має повне право існувати окремо й на сьогодні викладається як у закладах загальної середньої освіти так і закладах вищої освіти. І якщо заклади загальної середньої освіти мають справу майже стовідсотково з громадянами України, то заклади вищої освіти пропонують свої послуги великому відсотку іноземців, що надали перевагу саме нашим університетам для отримання фахових знань.

Перші роки незалежності перед викладацькими колективами стояла доволі гостра проблема – чи навчати іноземців українознавства, розуміючи, що вони ніяк не зможуть застосувати свої знання в своїй країні чи країні їхнього майбутнього проживання. Однак звертаючи увагу на те, що європейські заклади вищої освіти доволі серйозно відносяться до опанування саме іноземними студентами такої дисципліни як країнознавство (маючи на увазі виключно країну навчання, а не країну походження студентів) то українські університети почали розширювати базу викладання українознавства на всіх іноземних студентів. Спочатку свого вивчення українознавство ледь не маскувалося під країнознавство й передбачало зовсім незначний відтинок часу для його вивчення, але з роками обставини змінювалися. Наприклад Київський національний університет імені Тараса Шевченка на навчальний 2018–2019 роки в програмі доуніверситетської підготовки передбачив для іноземних студентів 30 годин українознавства. [5]

Київські університети не єдині привабливі навчальні заклади в нашій державі. Велика кількість іноземців навчається в Харкові, Одесі, Дніпрі, Запоріжжі. І це не лише студенти з країн СНД, а й представники країн Азії та Африки. Причому цікава динаміка показує ріст кількості студентів з Китайської Народної Республіки, Туреччини. Хоч в українських закладах присутні близько 80.000 студентів зі 155 країн, але останні десятиліття лідирує Індія, яка дає близько 20% всіх іноземних студентів [6].

Доуніверситетська освіта передбачає опанування іноземцями українознавства в доволі широкому спектрі. Наша країна знаходиться все ще в перехідному періоді, звільняючись від тоталітарного та колоніального минулого, продовжуючи не тільки державотворчі процеси, а й процеси консолідації нації, перетворення з аморфного поняття «народ» у середньоевропейську спільноту з визначенням «титульна нація». Щоб дати зрозуміти іноземцям аспекти сучасного життя української спільноти, не вистачає знання тільки історичних подій, дат, процесів, через що й передбачається саме вивчення українознавства. Як зазначалося, ця дисципліна охоплює всі грані самобутності та сторони сучасного буття насе-

лення України – як українців так і представників інших національностей, пов'язуючи їх в часо-просторову континуум як у соціальній сфері, так і в географічно-історичній тяглоті процесів.

До лютого 2014 року питанням опанування українознавства іноземними студентами надавалося занадто мало часу. Самі кафедри українознавства були часто об'єднані з іншими дисциплінами й ледь не губилися серед них. Наприклад Дніпропетровський Національний Університет залізничного транспорту, що мав раніше «Політичну кафедру» хоч і реорганізував її в 1993 році в кафедру українознавства, в майбутні роки ще кілька разів міняв назви та зупинився на кафедрі філософії та українознавства [7].

Необхідність викладання українознавства в доуніверситетській підготовці іноземців викликана також активізацією російської пропаганди, яка не дивлячись на очевидні факти чи й історичні події подає вигідну їй інформацію у спрощеному та викривленому виді, завдаючи шкоди як нашій державі, так і нашому народові. Доуніверситетська підготовка таким чином являє собою потужне джерело інформації, що запобігає поширенню неправдивої інформації та не дозволяє перекручувати події в потрібну російській стороні площину. Особливо важливо звертати увагу на використання аудіювання як мовних завдань, так і творів української класичної та сучасної літератури. Одним з важливих чинників на сьогодні є саме мовна боротьба. Позиціонує перед світовою спільнотою нічим не виправдані твердження про те, що українці та росіяни є одним народом можна торпедувати тільки яскравими прикладами. Прикладами мовного неспівпадання, мовної ідентичності кожного народу, як російського так і українського, детальними показами самобутності української лексики. Саме мова дозволяє залучати таку важливу науку, як глотохронологія для встановлення історичної справедливості, для розвіяння новітніх фейків та недолугих вигадок російських пропагандистів щодо українських назв, українців та української держави. Як відомо назва «Україна» вперше була вжита в Київському літописі під 1187 роком, повідомляючи про смерть князя Переяславського князівства Володимира Глібовича. Як сповіщав літописець: «За ним же Україна багато потужила» [8, с. 343]. Саме знання цього факту вже багато що може сказати допитливому здобувачу знань, але коли вони будуть підтвержені реальним вивченням української мови, доповнені багаточасовим аудіюванням, то це може дати набагато більший ефект як у протистоянні ворожій пропаганді так і руйнуванню раніше сконструйованих політтехнологіями ідеологічних стереотипів.

Мова давно перестала бути просто інструментом для здобування знань. Вона на сьогодні

перетворена в потужну зброю, здатну руйнувати етноси й цілі держави, знищувати культури та ідеології, сприяти розвитку тоталітаризму та придушення паростків демократії. Як заявляє професор Державного університету Ілії (Грузія) Олег Панфілов – «російська мова перетворилася на інструмент політики» [9, с. 25].

Різниця між поняттями та законами розвитку мови яскраво дає існування багатьох специфічних слів в українській мові, що пов'язані з техногенною катастрофою на Чорнобильській АЕС [10, с. 115]. Сама техногенна аварія зачепила все без винятку населення України й значно трансформувала як світогляд так і переконання щодо багатьох сучасних подій та викликів, заклавши фундамент новітнього екологічного бачення розвитку країни, нації та й самого людства. Тут можливо під час аудіювання використовувати й емоційні аспекти, зафарбовані життєвими переживаннями історії, що дозволять побачити весь трагізм ситуації й перейти від неї до більш ранніх проявів несправедливості по відношенню до українців, як окремої спільноти – голодомори, геноцид, репресії, хімізація тощо. Навряд чи після таких курсів та кількогодинного аудіювання у когось залишаться сумнів в виключній автохтонності й незалежності один від одного, як російського так і українського народів.

Висновки і пропозиції. Необхідність викладання українознавства як окремої дисципліни в курсі доуніверситетської підготовки іноземних студентів повинна включати в себе обов'язкові години аудіювання завдань з української мови. В літературному сегменті предмету дуже важливо мати змогу прослуховування класичних українських текстів, як прозових так і поетичних. Збільшення обсягів курсу скоріше всього буде недоцільним, так як прискіплива увага до українознавства може відлякувати потенційних здобувачів освіти та може завадити їм отримувати освіту саме в нашій державі. Адже крім фінансових аспектів – можлива втрата прибутків та валютних надходжень – є ще великий пласт медійного простору: протистояння потужній машині російської пропаганди, боротьба з сучасними фейками та пропагандистськими кліше, руйнування усталених імперських стереотипів та повернення до звичайного світосприйняття не через призму чи однотонно забарвлені окуляри, а зором озброєним знаннями. Саме розуміння, що Україна як держава існувала з раннього середньовіччя стане для багатьох іноземних студентів сенсацією, тому що українська точка зору не може бути донесена до такої кількості представників інших країн, чого запросто досягає пропаганда північного сусіда, озброєна та проспонсорована російською державою, зацікавленою в дискредитації як нашої держави загалом, так і українознавства зокрема.

Список використаної літератури:

1. Чикайло І. Українська мова для іноземних студентів. Країнознавство : [навчально-методичний посібник для іноземних студентів підготовчого відділення галузі знань 22 «Охорона здоров'я». Львів : Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2019. 35 с.
2. Чикайло І. Педагогічний аспект адаптації іноземних студентів. *Гуманітарна складова у світлі сучасних освітніх парадигм* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (19–20 квітня 2018 року, м. Харків). URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=ndEd3nYAAAAJ&citation_for_view=ndEd3nYAAAAJ:UeHWp8X0CEIC (дата звернення: 12.02.2022).
3. Чикайло І. Адаптація іноземних студентів до нових соціально-академічних умов. *Актуальні проблеми філологічної науки : сучасні наукові дискусії. Присвячена 80-річчю доктора філологічних наук, професора Таранця В.Г.* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 березня 2018 р. Одеса, 2018. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=ndEd3nYAAAAJ&citation_for_view=ndEd3nYAAAAJ:qjMakFHDy7sC (дата звернення: 12.02.2022).
4. Українознавство як система наукових знань про Україну та українство. URL: <https://vseosvita.ua/library/ukrainoznavstvo-ak-sistema-naukovih-znan-pro-ukrainu-ta-ukrainstvo-132755.html> (дата звернення: 12.02.2022).
5. Організаційні умови доуніверситетської підготовки іноземних громадян в Україні. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/wp-content/uploads/2020/08/Presentation-Zadorozhna.pdf> (дата звернення: 12.02.2022).
6. Вища освіта в Україні. URL: <https://osvita.ua/vnz/82347/> (дата звернення: 12.02.2022).
7. Історія кафедри філософії та українознавства. URL: <http://diit.edu.ua/faculty/emt/kafedra/utgpis/history> (дата звернення: 12.02.2022).
8. Літопис руський / за іпат. списком пер. Л. Махновець; відп. ред. О. В. Мишанич. Київ: Дніпро, 1989. XIV, 590 с.
9. Панфілов О. Антирадянські історії. Тернопіль: «Мандрівець», 2016. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Panfilov_Oleh/Antyadianski_istorii/ (дата звернення: 12.02.2022).
10. Турпак Н. Гуманітарні засади протидії техногенним загрозам сучасної цивілізації. *Філософія науки, техніки і архітектури в гуманістичному вимірі* : матеріали 2-ої всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 29-30 листопада 2019 року) / відп. за випуск І.В. Чорноморденко. Київ : КНУБА, 2019. С. 115-118.

Tsarenko D. The need to teach Ukrainian studies in the course of pre-university training for foreigners

The article is devoted to the issues related to the needs of teaching Ukrainian studies in the course of pre-university training for foreign citizens and the urgent need to promote this discipline. It is known that the problem of the development of the first year of Ukrainian studies allows us to talk about significant changes in this discipline. It has been determined that in order to successfully master the necessary course in listening and language acquisition, this is all related to the successful study of local lore.

Ukrainian studies as a discipline covers many aspects of both science and life, which is why it is of great importance in the national Ukrainian education. Ukraine's higher education cannot do without this subject and simply has to pay a lot of attention to its study and promotion among foreign citizens who have decided to study at Ukrainian universities.

Special attention of teachers of this discipline should be focused on awakening a sense of pride in the country of study, for the representatives of Ukraine who learn about foreign citizens who decided to study in our country and get basic aesthetic pleasure from studying aspects of previously little known culture. Such positive emotions usually appear in the process of active learning and in-depth study of Ukrainian studies (ie if it is possible during practical classes, which are allocated in higher education institutions on average 30-72 hours). With regard to the teaching of Ukrainian studies for foreigners, there are tendencies to improve the acquisition of material if the student allocates extracurricular time for independent search of additional information, pays considerable attention to individual in-depth study and in some cases resumes additional classes in Ukrainian studies. These actions improve foreigners' mastery of the new discipline and make it possible to apply what they have learned in real life.

As for the modern analysis of the educational process, which is based on the results of numerous studies, it is indisputably proven that a positive motivation to learn, genuine interest in knowledge, careful accumulation of facts and especially appropriate use of acquired information can improve learning outcomes. It was also noted that in some cases, emotionally colored knowledge can speed up both the learning and memorization of the necessary information. During such assimilation, the learner receives additional incentives to master and use the reserves of his body in the mnemonic and emotional spheres.

Key words: *Ukrainian studies, course, country studies, discipline.*